

Gelişen ve Değişen Üniversiteler ve Türkiye’de Yükseköğretimde Çevrimiçi Öğretimin Durumu

Hatice Gökçe Bilgiç¹, Dilek Doğan², Doç. Dr. S. Sadi Seferoğlu¹

¹Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, 06800, Ankara, Türkiye

²Atatürk Üniversitesi, K.K Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Böl., 25240, Erzurum, Türkiye

Özet

Son yıllarda bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler bir yandan bilginin üretilmesi, paylaşılması ve aktarılması süreçlerini derinden etkilerken öte yandan da toplumsal yaşam biçimlerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Bilim ve teknolojilerdeki gelişmeler sonucu bilginin artış hızında yaşanan ivme var olan bilginin sürekli olarak güncellenmesini zorunlu hale getirmiştir. Buna paralel olarak her gün değişen bilginin hızına yetişebilmek için insanların da bilgiyi sürekli takip eden, kendini yenileyen, bilgiye hızlı erişim sağlayabilen ve eski bilgilerini yeni bilgilerle geliştirerek kendini sürekli güncelleyen bireyler olma yönünde ilerlemesini gerekli kılmıştır. Bu durum eğitim alanında da bilgi ve iletişim teknolojileri ile internetin kullanımını artırarak çevrimiçi ortamların yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur. Yükseköğretim kurumlarında hızla gelişen bilgi dünyasında insanların eğitim alanındaki artan ihtiyaçlarını karşılamak için uzaktan eğitim programları ile çevrimiçi eğitime yönelmişlerdir. Yükseköğretim kurumlarındaki bu yeni yöneliş etkin eğitim öğretim için hem üniversitelerin hem de öğretim elemanlarının yeni ihtiyaçlarını doğurmaktadır. Bu çalışmanın amacı, üniversite öğretim elemanlarının Türkiye’de çevrimiçi ortamlarda sunulan eğitimler konusunda üniversitelerin ne tür ihtiyaçlarının olduğu ve hangi tip problemlerle karşılaştığı konusundaki görüşlerini ve karşılaşılan sorunlarla ilgili çözüm önerileri ortaya koymaktır. Bu amaçla üniversitelerin uzaktan eğitim merkezlerinde çalışan alan uzmanları, çevrimiçi eğitim alanında çalışmalar gerçekleştiren öğretim elemanları ve çevrimiçinde ders sunan öğretim elemanlarına araştırmacılar tarafından hazırlanmış bir anket uygulanmıştır. Uygulanan anketle üniversitelerdeki uzaktan eğitim programları kapsamında çevrimiçi eğitim sürecinde öğretim elemanlarının ihtiyaçları ve yaşanan sorunlar gibi konularda bilgiler toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre eğitimde öğretim elemanları en çok çevrimiçi eğitimde pedagojik yeterlik, teknik konular, içeriğin hazırlanması ve uzaktan eğitim sistemlerini kullanmada desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Gözlenen sorunlar açısından çevrimiçi öğretimin durumuna bakıldığında, uzaktan eğitim merkezlerinin sürekliliğinin sağlanması için etkili bir geri dönüt sisteminin kullanılması, özellikle içerik hazırlanması konusunda teknik ve pedagojik desteklerin sağlanması ve ihtiyaçlar doğrultusunda öğretim elemanlarına gerekli eğitim desteklerinin sağlanmasının önemli olduğu ileri sürülebilir.

Anahtar kelimeler: Beklentiler, çevrimiçi öğrenme, öğretim elemanları, üniversite, yükseköğretim.

Giriş

Bilim ve teknolojiye hızlı değişimler sonucu bilginin artış hızında yaşanan ivmeye paralel olarak toplumsal yaşamda da değişimler ortaya çıkmıştır. Toplumsal yaşamın değişmesi ortamdaki unsurların rollerini de değiştirmiştir. Örneğin bireylerin toplumun başarılı birer üyesi olabilmeleri için sahip olmaları gereken beceriler değişmektedir. Bu durum yeni ihtiyaçları da beraberinde getirmektedir. Öte yandan bilginin sürekli olarak artarak de-

ğişiyor olması bireylerin de kendilerini ve sahip oldukları becerileri güncellemeleri gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Hızla değişen toplumsal yaşamın gereklerine uyum sağlamaları amacıyla bireylere ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri kazandırmak için eğitim kurumları kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirmek durumundadırlar. Bu bağlamda, eğitim kurumları öğretim programlarını değiştirmekte, yenilemekte ve ayrıca yeni programlar açmaktadırlar.

Yükseköğretim kurumları da bu değişimin bir sonucu olarak çevrimiçi öğrenme ortamlarını yoğun bir şekilde kullanmaya başlamışlardır. Özellikle son yıllarda üniversitelerin çevrimiçi ortamları kullanarak sundukları ön-lisans, lisans ve lisans-üstü programların yaygınlaştığı görülmektedir. Türkiye’de de birçok üniversite, bünyesinde kurdukları uzaktan eğitim merkezleri aracılığıyla hem bu tür programları açmakta hem de yüz yüze verilen eğitimlere çevrimiçi destek vermektedirler. Üniversitelerin misyonlarının gereğini yerine getirebilmeleri için çevrimiçi ortamlara da yatırım yapmaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Ancak bu yatırımların başarılı olabilmesi için de sistemin en önemli unsuru olan öğretim elemanlarının ihtiyaçlarının karşılanmasının önemli olduğu söylenebilir.

Tüm bu değişimlere ve Türkiye’deki genç nüfustaki hızlı artışa paralel olarak eğitim gereksinimindeki artış ve ülkenin her bölgesinde eğitime erişimde koşulların eşit olmaması nedeniyle yükseköğretim kurumlarında da eğitim ihtiyaçları, örgün eğitime alternatif olarak açık öğretim ve uzaktan eğitim kurumları aracılığıyla karşılanmaya çalışılmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki eğitim ihtiyacını karşılayabilecek yeterli sayıda kurum bulunurken, yükseköğretim ihtiyacını karşılayacak yeterli sayıda yükseköğretim kurumu bulunmamaktadır. 2009-2010 Öğretim yılı yükseköğretim istatistiklerine göre üniversitelerde okuyan öğrenci sayısı 3,493,819’dur (ÖSYM, 2010a). Bu öğrencilerden lisans düzeyinde açık öğretimdeki toplam öğrenci sayısı ise 1,127,944’dür. Bu sayı her yıl mezun verilmesine rağmen giderek artmaktadır. Özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna (knowledge society) geçiş süreci başlamış ve bilgi ekonomisi (knowledge economy) adı verilen yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmuştur. Bu yeni yapıda bireylerin ekonomik gücü, bilgi ve öğrenim düzeyleri ile ülkelerin rekabet gücü ise beşeri ve sosyal sermayeleri ile ölçülür hale gelmiştir (Yükseköğretim Kurulu, 2007, s. 13). Dolayısıyla bireylerin ve toplumun üniversitelerden beklentileri de değişmiştir. Üniversitelere yönelik bu beklentileri karşılamak ve eğitim düzeyini yükseltmek için öğretim üyelerine düşen sorumluluklar da artmaktadır. Bu süreçte öğretim üyelerinin sürekli gelişen bilgi ve teknolojiyi takip edip, bu süreçte teknolojiyi iyi kullanabilir hale gelmeleri gerekmektedir. Ancak 2009-2010 öğretim yılı verilerine göre yükseköğretimdeki öğrenci başına düşen öğretim üyesi sayısı çok düşük kalmaktadır (ÖSYM, 2010b). Ayrıca yüz yüze eğitimde zaman ve mekân bağımlılığının olması nedeniyle, yükseköğretimde öğretim üyesi sayısında yaşanan sıkıntının ve eğitim ihtiyaçlarının daha hızlı ve pratik bir şekilde çözülmesi zorunlu hale gelmiştir.

Bu ihtiyaçlar doğrultusunda çevrimiçi öğretim ile gelişen ve değişen yükseköğretim kurumları daha geniş bir kitlenin eğitim ihtiyaçlarını zamandan ve mekândan bağımsız olarak karşılama fırsatını sunmaya başlamışlardır. Tabii ki yükseköğretim kurumlarının bu yeni öğretim sürecinde yeni ihtiyaçları da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu ihtiyaçlar bir yandan üniversitelerin teknik ve alt yapı gibi durumlarını içerirken öte yandan öğretim üyelerinin bu süreçte uyum sağlayabilmeleri gibi başka bir boyutu da içermektedir. Öğretimin çevrimiçi olarak etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için yükseköğretimde hem kurumsal hem de öğretim üyeleri açısından bireysel ihtiyaçların farkına varılması ve bu doğrultuda gerekli koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Yükseköğretim kurumlarının kurumsal ihtiyaçlarının uygun bir şekilde karşılanması ve çevrimiçi eğitimde sorumluluk alan öğretim elemanlarının sorunlarına çözümler üretilebilmesi içinde bu durumların alandan görüşlerle net bir şekilde ortaya konmasında yarar bulunmaktadır. Bu çalışmada yükseköğretim kurumlarının çevrimiçi öğretim sundukları uzaktan eğitim programlarındaki durumu, öğretim üyelerinin sorunları, beklentileri ve ihtiyaçlarının ortaya konması amaçlanmıştır.

Çevrimiçi Öğretim

Çevrimiçi öğretim, farklı öğretim teknolojilerinin öğrenme sürecine katılarak, farklı bilgi ve iletişim teknolojileri ile yapılandırılan, bireylere esnek olarak yapılandırılmış eğitsel materyallerin sunulduğu, zaman ve mekândan bağımsız 7/24 uygun olunan zamanda alınabilen eğitimler (Yamamoto, Demiray ve Kesim, 2010) şeklinde tanımlanabilir. Çevrimiçi öğrenme benzer bir anlam içeren e-öğrenme olarak da adlandırabilir. Yamamoto, Demiray ve Kesim’e göre e-öğrenme genel olarak çoklu ortam tabanlı etkileşimli zengin medya ortamlarını içerir. Buradan hareketle e-öğrenme denince elektronik olarak sunulan öğrenmelerin akla geldiği söylenebilir. Artan bilgi gereksinimlerini karşılamak için gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim alanında kullanımı ile zenginleşti-

rilmiş öğrenme ortamları sunarak bireylere zamandan ve mekândan bağımsız, alternatif bir öğrenme seçeneği sunmak amacıyla yükseköğretim kurumları da kendilerini geliştirerek çevrimiçi öğrenme ortamları ile uzaktan eğitime yönelmişlerdir.

Yükseköğretim Kurumları ve Uzaktan Eğitim

Gelişen teknolojiler, artan ve değişen eğitim ihtiyaçları ve bu paralelde yaşam boyu öğrenme ilkesinin yaygınlaşmasıyla birlikte üniversiteler uzaktan eğitim (UE) programları başlatmaya ve var olanlarını da geliştirmeye başlamışlardır. Yıldırım (2010) uzaktan eğitimin günümüz dünyasında üniversite eğitiminde vazgeçilmez bir eğitim yöntemi olarak karşımıza çıkmakta olduğunu ve uzaktan eğitim sisteminin, gelecekte geleneksel eğitim sisteminin yerini alacağı görüşünün yanında, geleneksel eğitim ile birlikte destek bir eğitim sistemi olarak sunulmasını savunanların da olduğunu dikkat çekmektedir. Böylece yükseköğretim kurumlarında çevrimiçi eğitim hem uzaktan eğitim programlarında geleneksel eğitime alternatif olarak kullanılmakta hem de geleneksel eğitime destek olarak paralelde kullanılmaktadır. Türkiye’de Ekim 2010 itibarıyla, YÖK onaylı uzaktan eğitim programı açan otuz üniversitedeki programlarda okuyan öğrenci sayısı yaklaşık olarak 13,000’dir (Hançer, 2010). YÖK 2011 verilerine göre Türkiye’de 26 üniversitede 73 meslek yüksek okul programı, 9 üniversitede 10 lisans tamamlama programı, 3 üniversitede 14 lisans programı ve 28 üniversitede 61 yüksek lisans programı uzaktan eğitim ile yürütülmektedir. Bu verilere göre Türkiye’de üniversitelerde toplam 158 uzaktan eğitim programı bulunmaktadır (bkz. Tablo 1) (Yükseköğretim Kurulu, 2011).

Tablo 1: Üniversitelerdeki uzaktan eğitim birimleriyle ilgili dağılımlar.

Uzaktan Eğitim Programları Kategorileri	Üniversite Sayıları	Uzaktan Eğitim Program Sayıları
Meslek Yüksek Okullar	26	73
Lisans Tamamlama Programları	9	10
Lisans Programları	3	14
Yüksek Lisans Programları	28	61
Toplam	-	158

Howell vd. (2004) geleneksel öğretimden modern eğitime geçişte gerekli yeni yetkinlikler için fakültelerin gelişim ve desteğe olan ihtiyaçlarının arttığını ifade etmektedir. Yükseköğretim kurumlarının değişen yeni yüzdündeki çevrimiçi eğitim, öğretim elemanları ve üniversiteler için 21. yüzyılın sunduğu yeni bilgi ve iletişim teknolojileri ile geleneksel öğretimden modern bir eğitime doğru geçiş olarak görülebilir. Alanyazında da uzaktan öğretim sisteminin esas kullanıcılarını oluşturan öğrencilerin ve öğretim elemanlarının yeni eğitim sistemine olan bakış açılarının, karşılaştıkları zorlukların, isteklerinin ve bilinç düzeylerinin de ortaya konmasına ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır (Yıldırım, 2010). Bu bağlamda etkin bir çevrimiçi eğitim için üniversitelerdeki öğretim elemanlarının ihtiyaçlarının farkına varılarak, bu ihtiyaçların karşılanması doğrultusunda gerekli çalışmaların gerçekleştirilmesinin önemli olduğu ileri sürülebilir.

Yöntem

Bu çalışma yükseköğretimde çevrimiçi öğrenim durumunu betimlemeye yönelik bir araştırmadır. Bu bağlamda yükseköğretim kurumlarının çevrimiçi öğretim ile sundukları uzaktan eğitim programlarının yapısı ve hali harizdeki durumu, öğretim elemanlarının sorunları, beklentileri ve ihtiyaçları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın katılımcılarını Türkiye’deki çeşitli yükseköğretim kurumlarındaki uzaktan eğitim merkezlerinde (12), uzaktan eğitim meslek yüksekokullarında (6), uzaktan eğitim araştırma ve uygulama merkezlerinde (2), bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümünde (8) ve enformatik bölümünde (1) görev yapmakta olan toplam 21 öğretim elemanı oluşturmaktadır. Uzaktan eğitim merkezlerinde çalışan 8 katılımcı aynı zamanda bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi (BÖTE) bölümü personeldir. Bu öğretim elemanları yardımcı doçent doktor (4), öğ-

retim görevlisi (4), araştırma görevlisi (6), araştırma görevlisi doktor (1) ve uzman (6) ünvanlarını taşımaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde %71'inin daha önceden uzaktan eğitim yoluyla en az bir ders sunduğu, %29'unun ise bu deneyiminin olmadığı anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen “Türkiye’de Yükseköğretimde Çevrimiçi Öğretimin Durumu: Öğretim Elemanlarının Görüşleri” başlıklı anket aracılığıyla toplanmıştır. Anket açık uçlu ve yarı yapılandırılmış 36 sorudan oluşmaktadır. Anket soruları katılımcıların çalıştıkları birim, çalışma alanları, ünvanları, mesleki deneyimleri gibi sorularla mesleki anlamda demografik bilgileri, uzaktan eğitimin hangi boyutları ile ilgili olduklarına dair bilgiler, buldukları yükseköğretim kurumundaki uzaktan eğitim çalışmalarını betimleyen bilgiler ve hem kurumların hem de öğretim elemanlarının uzaktan eğitim konusunda ihtiyaçlarını ortaya koyan bilgileri kapsamaktadır.

Anket soruları geliştirilirken ilgili alanyazından yararlanılmış, anket geliştirme sürecinde 4 alan uzmanından görüş ve önerileri alınmış, daha sonra gelen geri bildirimler doğrultusunda ankete son hali verilmiştir. Anketler yükseköğretim kurumlarındaki uzaktan eğitim merkezlerinde görevli öğretim elemanları ile uzaktan eğitim ile ilgili çalışmalar gerçekleştiren öğretim elemanlarına elektronik ortamda ulaştırılmıştır.

Verilerin Analizi

Elektronik ortamda uygulanan anket aracılığıyla toplanan verilerin analiz edilmesinde araştırmacının amacına uygun olarak frekans ve yüzde dağılımı kullanılmıştır. Ayrıca açık uçlu soruların veri analizinde içerik analizi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde verilerin analiziyle elde edilen bulgular, “uzaktan eğitimde öğretim elemanlarının ihtiyaçları, sistemde karşılaşılan aksaklıklar, başarıyı etkileyen unsurlar, eğitimcilerin karşılaştıkları sorunlar” alt başlıkları göz önünde bulundurularak sunulmuştur.

Çevrimiçi Eğitimde Eğitimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar

Çevrimiçi eğitimde eğitimcilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin öğretim elemanları ve uzaktan eğitim ile ilgili çalışan görüşlerinin verilerinden ortaya çıkan sonuçlar Tablo 2’de sunulmaktadır. Buna göre, %31 ile çevrimiçi eğitimde eğitimcilerin ilk sırada yer alan sorunlarının teknik sorunlar olduğu, daha sonra %28 ile içerik hazırlama sorunlarının ortaya konduğu ve üçüncü sırada ise %20 ile kullanılan çevrimiçi ortamla ilgili sorunların olduğu görülmektedir. Ayrıca %10 ile öğrenci değerlendirilmesi ve %8 ile geri dönüş için yeterli düzeyde zaman ayıramamanın ve %3 ile diğer sorunların çevrimiçi eğitimde eğitimcilerin karşılaştıkları sorunlar arasında olduğunu belirtilmektedir. Diğer sorun olarak eşzamanlı derse katılan öğrenci sayısının az olması gösterilmektedir.

Tablo 2: Çevrimiçi eğitimde eğitimcilerin karşılaştıkları sorunlarla ilgili dağılımlar.

Karşılaşılan Sorunlar	f*	%
Uzaktan eğitime yönelik pedagoji desteği ve eğitimi	8	23
Görsel materyal tasarımı	7	20
İçeriğin hangi standartlara uygun hazırlanacağı	5	14
Çevrim-içi ortamda içerik sunumu	5	14
İçerik geliştirme	4	11
ÖYS yönetim desteği	3	9
Öğretim tasarımı	2	6
Temel bilgisayar becerileri	1	3
Toplam	35	100

*Katılımcılar birden fazla seçenek seçebildikleri için yanıtların toplam sayısı katılımcı sayısından fazladır.

Bu verilere göre öğretmenlerin yani yükseköğretim kurumları için öğretim elemanlarının çevrimiçi bir ders yönetiminde en çok karşılaştıkları sorunun teknik sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Öğretim elemanları teknik sorunlardan sonra ise çevrimiçi eğitim sunarken en yüksek düzeyde içerik hazırlama konusunda sorun yaşamaktadırlar. Alan yazına bakıldığında da uzaktan eğitimde ders veren eğitimcilerin teknik desteğe, donanım ve yazılım desteğine, dersin tasarlanmasında ve öğrenci taleplerinin karşılanmasında desteğe ihtiyaç duydukları (Tüzün ve Yılmaz, 2002) şeklinde bulgulara rastlanmaktadır. Öğretim elemanları özellikle çeşitli öğretim yönetim sistemleri ve eş zamanlı iletişim araçlarının kullanılmasında ve içeriğin hazırlanmasında teknik desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Bir Dersi Çevrimiçi Sunan Bir Öğretim Elemanının İçerikle İlgili İhtiyaçları

Öğretim elemanlarının bir dersi çevrimiçi sunarken içerik konusunda ihtiyaçları ile ilişkili verilerin içerik analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur. Bu verilere göre, öğretim elemanlarının çevrimiçi eğitim ile ders verirken en büyük ihtiyaçları uzaktan eğitime yönelik pedagoji desteği ve eğitimi olduğu görülmektedir. Daha sonra görsel materyal tasarımı ihtiyacının geldiği görülmektedir. Üçüncü olarak da içeriğin hangi standartlara uygun hazırlanacağı ve çevrimiçi ortamda içerik sunumu unsurları olduğu görülmektedir. Temel bilgisayar becerilerinin ise içerik hazırlama konusunda en az ihtiyaç görülen nokta olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3: Öğretim elemanlarının bir dersi çevrimiçi sunarken içerikle ilgili olarak karşılaştıkları ihtiyaçların dağılımı.

İhtiyaç Alanları	f	%
Uzaktan eğitime yönelik pedagoji desteği ve eğitimi	8	23
Görsel materyal tasarımı	7	20
İçeriğin hangi standartlara uygun hazırlanacağı	5	14
Çevrimiçi ortamda içerik sunumu	5	14
İçerik geliştirme	4	11
ÖYS yönetim desteği	3	9
Öğretim tasarımı	2	6
Temel bilgisayar becerileri	1	3
Toplam	35	100

Tablo 3'te ayrıca öğretim elemanlarının uzaktan eğitim için içerik hazırlama konusunda temel bilgisayar becerilerinden daha çok uzaktan eğitime yönelik pedagoji ve görsel içerik hazırlama desteğine ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Bu verilerden hareketle öğretim elemanlarının çevrimiçi eğitimde en çok ihtiyaç duydukları noktanın uzaktan eğitime yönelik bir pedagoji kullanarak dersleri oluşturmak ve çevrimiçi ortamda görsel materyallere dayalı ders içeriği oluşturmak olduğu düşünülebilir. Kim & Bonk (2006) çevrimiçi programlarda çevrimiçi öğretim elemanlarının pedagojik yeterliliklerinin başarıyı etkileyen en önemli unsur olduğuna dikkat çekmektedirler. Buna dayalı olarak da öğretim elemanlarının uzaktan eğitime yönelik pedagoji desteği ve eğitimi konusundaki ihtiyaçlarının karşılanmasının önemli olduğu çıkarımı yapılabilir.

Bir Dersin Çevrimiçi Sunulması Sürecinde Karşılaşılan Teknik İhtiyaçlar

Öğretim elemanlarının bir dersi çevrimiçi sunarken teknik bağlamda ihtiyaçları ile ilişkili verilerin içerik analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur. Buna göre, çevrimiçi ortamda bir ders sunan öğretim elemanının teknik bağlamda %50 oranı ile en çok desteğe ihtiyaç gördüğü nokta kullanılan öğrenme yönetim sistemi (ÖYS) konusunda bilgilendirilmek ve eğitim almaktır. Bunu takip eden ihtiyaç %13 ile eşzamanlı bileşenler hakkında eğitim konusudur. Tablo 4'teki verilere göre, öğretim elemanlarının çevrimiçi bir ders sunarken en çok çevrimiçi ortamı içeren sistem ve unsurlar hakkındaki teknik bilgilere ihtiyaç duydukları öne sürülebilir. Nitekim katılımcılar, anketin açık uçlu bölümünde verdikleri yanıt desteklerken, öğretim elemanlarının gerekli yerlerde derslerine müdahalede bulunabilmeleri için kullanılan uzaktan eğitim sistemlerini ve bu sistemdeki araçları etkin kullanabilmelerinin gerektiğini çokça vurgulamışlardır. Öte yandan öğretim elemanları ayrıca öğrencilerin de ortamla ilgili teknik sorunlar yaşadıklarını belirtmektedirler.

Tablo 4: Öğretim elemanlarının bir dersi çevrimiçi sunarken teknik konularla ilgili olarak karşılaştıkları ihtiyaçların dağılımı.

Öğretim Elemanlarının Teknik İhtiyaçları	f	%
Kullanılan sistem (ÖYS ortamı) hakkında eğitim	12	50
Eşzamanlı bileşenler hakkında eğitim	3	13
İçerik hazırlanması	2	9
Temel bilgisayar bilgisi	2	8
Yazılım desteği	2	8
Donanım desteği	1	4
Temel internet kullanımı	1	4
Öğrencilere teknik destek için 7/24 çağrı merkezi desteği	1	4
Toplam	24	100

Uzaktan Eğitimde En Çok Karşılaşılan Aksaklıklar

Katılımcılara yöneltilen “Bulduğunuz ortamda uzaktan eğitim konusunda ne tür aksaklıklar gözlüyorsunuz?” sorusu ile toplanan veriler içerik analizi ile incelendiğinde yanıtların, “öğretim elemanlarının uzaktan eğitim konusundaki eksiklikleri, teknoloji konusundaki yetersizlikleri ve zaman sıkıntısının” en çok vurgulanan durumlar olduğu görülmektedir. Yanıtlarda bu üç değişkenin birbirleri ile ilişkilendirilerek ortaya konulduğu görülmektedir. Öğretim elemanlarının uzaktan eğitim ve teknoloji konusundaki eksikliklerinin, daha fazla zaman ayırmayı gerektirdiği için zaman yönetiminde sorun yaşandığı ve bu nedenle de diğer iş yüklerinin arasında gerekli zamanı ayırarak dersi hazırlamak konusunda sorumluluklarını yerine getirmekte zorlandıkları belirtilmektedir. Bu bağlamda ders içeriklerinin istenen kalitede hazırlanamamış olması, öğretim elemanlarının uzaktan eğitim bilgi yetersizliği, zaman sıkıntısı ve uzaktan eğitim alanında personel eksikliği gibi aksaklıkların yanında ortaya çıkan bir diğer aksaklık olarak sunulmaktadır. Verilen yanıtlarda teknik bağlamda belirtilen aksaklıklar içinde özellikle internet bağlantısından ve alt yapıdan kaynaklı yaşanan sorunlar vurgulanmıştır. Katılımcıların uzaktan eğitimde aksaklık olarak belirttikleri bir diğer sorun ise uzaktan eğitim konusundaki yönetmelik eksikliği ve ders içerikleri konusundaki akreditasyon çalışmalarının eksikliği olarak görülmektedir. Kim & Bonk (2006) çalışmalarında çevrimiçi programların başarısını etkileyen faktörler arasında düşük sıralarda da olsa akreditasyon süreci ile kesin bir kalite yönetimini vurgulamışlardır.

Çevrimiçi Eğitimde Başarıyı Etkileyen Unsurlar

Çevrimiçi eğitimde başarıyı etkileyen unsurlar Tablo 5’te verilmiştir. Bu verilere göre, çevrimiçi eğitimde başarıyı etkileyen unsurlardan en etkili olanları %21 ile öğretmenlerin pedagojik yeterlilik durumları ve %20 ile öğretmenlerin teknik yeterlik durumları olduğu dikkati çekmektedir. Öğretmenlerin pedagojik ve teknik yeterlik durumlarını takiben %18 ile çevrimiçi ortam teknolojilerindeki gelişmelerin çevrimiçi eğitimi etkileyen unsurlar arasında üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Listenin dördüncü sırasında ise %17 ile kurum yönetiminin desteği görülmektedir. Daha sonra ise çevrimiçi eğitimde başarıyı etkileyen unsurlar olarak sırasıyla %12 ile finansal destek, %7 ile katılımcılar tarafından belirtilen diğer faktörler ve %5 ile piyasanın durumu listelenmektedir. Katılımcılar

Tablo 5: Çevrimiçi eğitimde başarıyı etkileyen unsurların dağılımı.

Başarıyı Etkileyen Unsurlar	f*	%
Eğitmenlerin pedagojik yeterlilik durumları	17	21
Eğitmenlerin teknik yeterlilik durumları	16	20
Çevrimiçi ortam teknolojilerindeki gelişmeler	15	18
Kurum Yönetiminin Desteği	14	17
Finansal Destek	10	12
Diğer	6	7
Piyasanın durumu	4	5
Toplam	83	100

*Katılımcılar birden fazla seçenek seçebildikleri için yanıtların toplam sayısı katılımcı sayısından fazladır.

“diğer unsurlar” içinde eğitimin gerekliliği, öğrencilerin hazır olma durumu, motivasyon, öğretmenlerin pedagojik bilgilerinin ortama uygulayabilme durumu, kurumların uzaktan eğitime yönelik sebeplerinin eğitim çeşitliliğinden faydalanmaktan öte ticari anlayış içermesi gibi konuları belirtmektedirler.

Çevrimiçi öğretimin başarılı ve etkin olabilmesi için örgün eğitimden farklı olarak odaklanması gereken bir takım unsurlar ortaya konmalıdır. Başarılı ve etkin eğitim-öğretimin sunulması için yükseköğretim kurumları çevrimiçi olarak sundukları eğitimlerde bu noktalardaki gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmelilerdir. Tablo 5’teki veriler incelendiğinde yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim birimlerinde çalışan ya da uzaktan eğitim ile ilgilenen öğretim elemanları ve ilgili personel ile yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin pedagojik ve teknik yeterlik durumlarını en etkili unsurlar olarak ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Kim ve Bonk (2006) da çevrimiçi programların başarısını etkileyen en önemli unsurlar arasında çevrimiçi öğretmenlerin pedagojik ve teknik yeterliklerini sırasıyla ikinci ve üçüncü sırada göstermişlerdir. Yükseköğretim kurumlarının çevrimiçi eğitim ile oluşan yeni yüzlerinde de öğretmenlerin pedagojik yeterlik durumları ve devamındaki teknik yeterlik durumları başarıyı etkileyen en önemli etkenler olarak sunulabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın bulgularına göre Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim sistemlerini kullanan öğretim elemanları sırasıyla en çok “içerik hazırlama, teknik durumlar, uzaktan eğitim amacıyla bir çevrimiçi ortamı kullanmak” konularında sorunlarla karşılaşmaktadır. Öğretim elemanlarının içerik hazırlama konusundaki ihtiyaçları incelendiğinde sırasıyla “uzaktan eğitime yönelik pedagoji desteği ve eğitimi ve görsel materyal tasarımı” gibi konularda desteğe ihtiyacın ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca teknik ihtiyaçlarına bakıldığında ise “Kullanılan sistem (ÖYS ortamı) hakkında eğitim” şeklinde belirlenen ihtiyacın en önemli ihtiyaç olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Uzaktan eğitim programlarında başarıyı etkileyen en önemli üç unsurun sırasıyla öğretmenlerin pedagojik yeterlik durumları, öğretmenlerin teknik yeterlik durumları ve çevrimiçi ortam teknolojilerindeki gelişmeler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda üniversitelerin uzaktan eğitim programlarında etkili olabilmeleri için sistemde ders verecek öğretmenlere yönelik hem pedagojik hem de teknik anlamda destek programları sunmalarının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim programlarında öğretmenlere yönelik olarak genellikle teknik destek konusunda daha çok çalışma yapıldığı görülürken, bu araştırma bulgularına göre başarılı bir uzaktan eğitim için öğretmenlere ders hazırlama ve sunma sürecinde verilecek pedagojik destek en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Nitekim Kim & Bonk (2006) da geliştirilmiş pedagojinin kusursuz bir çevrimiçi eğitim için en önemli unsurlardan biri olabileceğini vurgulamışlardır.

Uzaktan eğitimle ders verenlerin bilgisayarın nasıl kullanıldığını ya da eğitim teknolojilerinin nasıl kullanılmasını gerektiğini bilmesi yeterli değildir (Smith, 2003). Özellikle ilk defa uzaktan eğitimle ders veren eğitimcilerin zaman kaygısı duymamaları ve çevrimiçi derslerin geleneksel derslerden farklı olduğunu anlamaları gerekmektedir. Çevrimiçi dersler geleneksel yöntemlere göre daha fazla sabır, zaman ve anlayış gerektirmektedir (Perrin & Mayhew, 2000). Öğretim elemanlarının kendilerinden beklenen sabır, zaman ve anlayışı gösterememeleri uzaktan eğitimle ders verdiği sistemde de aksamaların olmasına yol açacaktır. Bu çalışmada da uzaktan eğitim merkezlerinde yaşanan aksaklıklarda öğretim elemanlarının içerik hazırlama, temel bilgisayar becerileri, çevrim içi ortamları ve iletişim araçlarını kullanmadaki yetersizliği, zaman sıkıntısı ve teknolojiye olan uzaklığı ön plana çıkmaktadır.

Öte yandan uzaktan eğitim merkezlerinde daha nitelikli eğitimlerin sunulabilmesi için eğitim verecek olan öğretim elemanlarına oryantasyon amaçlı eğitimlerin verilmesi sistemin etkili olmasında önemli katkılar sağlayabilecek bir unsur olacaktır. Bunun yanında ayrıca, çevrim içi derslerdeki verimliliği artırmak için sürece başlamadan önce görev dağılımı, içeriklerin oluşturulması, kullanılacak araç gereçlerin belirlenmesi ve öğretmenlerin çevrimiçi derslere hazırlanması süreci çok iyi bir şekilde planlanmalıdır. Çünkü planlama başarılı olmanın en önemli ön koşuludur.

Kaynaklar

- Berge, Z. (1995). The role of the online instructor/facilitator. *Facilitating Computer Conferencing: Recommendations From the Field. Educational Technology*, 35(1) 22-30. [Çevrimiçi: http://www.freewebs.com/dollardeal/teach_online.html], Erişim tarihi: 02.03.2011.
- Fish, W. W., & Wickersham, L. E. (2009). Best practices for online instructors: Reminders. *The Quarterly Review of Distance Education*, 10(3), 279-284. [Çevrimiçi: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=18&sid=11d3fa0f-bd6d-4f99-963c-a2b22a97dbd6%40sessionmgr15>], Erişim tarihi: 02.03.2011.

- Hañcer, A. (2010). e-Öğrenmenin bugünü ve geleceği. İçinde, T. G. Yamamoto, U. Demiray ve M. Kesim (Ed.), Türkiye’de e-öğrenme: Gelişmeler ve uygulamalar (ss. 509-526). Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Howell, S. L., Saba, F., Lindsay, N. K., & Williams, P. B. (2004). Seven strategies for enabling faculty success in distance education. *The Internet and Higher Education*, 7, 33-49.
- Gülbahar, Y. (2009). e-Öğrenme. Pegem Akademi, Ankara.
- Kim, K. J., & Bonk, C. J. (2006). The Future of online teaching and learning in higher education: The survey says... *Educuse Quarterly*, 29(4), 22-30.
- ÖSYM (2010a). Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi 2009-2010 öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri. 2009-2010 Öğretim yılı öğrenci sayıları özet tablosu. [Çevrimiçi: <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-56190/h/1ogrencisayozettablosu.pdf>], Erişim tarihi: 15.02.2011.
- ÖSYM (2010b). Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi 2009-2010 öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri. 2009-2010 Öğretim yılı öğrenci ve öğretim elemanları sayıları özet tablosu. [Çevrimiçi: <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-56158/h/2ogretimelemanlarisayozettablosu.pdf>], Erişim tarihi: 15.02.2011.
- Smith, N. N. (2003). Characteristics of successful adult distance instructors for adult learners. *Inquiry*, 8(1). [Çevrimiçi: <http://www.vccaedu.org/inquiry/inquiry-spring2003/i-81-smith.html>], Erişim tarihi: 15.02.2011.
- Tüzün, H., & Yılmaz, Ö. (2002). Instructor support in web-based instruction. In P. Barker & S. Rebelsky (Eds.), *Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications 2002* (pp. 1987-1992) [Çevrimiçi: http://www.editlib.org/d/9960/proceeding_9960.pdf], Erişim tarihi: 15.02.2011.
- Perrin, K. M., & Mayhew, D. (2000). The reality of designing and implementing an Internet-based course. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 3(5). [Çevrimiçi: <http://distance.westga.edu/~distance/ojdl/winter34/mayhew34.html>], Erişim tarihi: 15.02. 2011.
- Yamamoto, T. G., Demiray, U. ve Kesim, M. (Ed.). (2010). Türkiye’de e-öğrenme: Gelişmeler ve uygulamalar. Ankara: Eflatun Yayınevi. [Çevrimiçi: <http://tojde.anadolu.edu.tr/elearning.pdf>], Erişim tarihi: 15.02.2011.
- Yıldırım, F. (2010). Uzaktan eğitim sistemine geçişin esas öğeleri olan öğretim elemanları ve öğrencilerinin bakış açıları. İçinde, T. G. Yamamoto, U. Demiray ve M. Kesim (Ed.), Türkiye’de e-öğrenme: Gelişmeler ve uygulamalar (ss. 27-48). Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Yükseköğretim Kurulu (2007). Türkiye’nin yükseköğretim stratejisi. Türkiye’nin yükseköğretim stratejisi kitabı. Ankara: YÖK Yayını. [Çevrimiçi: http://tercihnoktasi.com/dokumanlar/AV_005.pdf], Erişim tarihi: 09.03.2011.
- Yükseköğretim Kurulu (2011). Üniversitelerdeki uzaktan eğitim programları: Sayısal veriler. Ankara: Yükseköğretim Kurulu, Eğitim-Öğretim Daire Başkanlığı, Ankara.

Bilgiç, H. G., Dođan, D. ve Seferođlu, S. S. (2011). Gelişen ve değişen üniversiteler ve Türkiye’de yüksek öğretimde çevrim-içi öğretimin durumu. Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK2011) Bildiri Kitabı, 2. Cilt, Bölüm XI, 1365-1372. T.C. Yükseköğretim Kurulu, Ankara.